

Onderwerp:

Datum: 11 mei 2021
Portefeuillehouder: Matthijs Sikkes – van den Berg
Team: Ruimtelijk beleid
Steller: J. Kelderman
+31 203144779
Jowan.Kelderman@diemen.nl

Wat is de voorgeschiedenis en de concrete aanleiding van de informatie?

Op 20 april ontving ik een verzoek van de fractie van de onafhankelijke Partij Diemen om een pre advies op een motie in voorbereiding over de invoering van een klimaatklok in Diemen.

Pre advies

Om het instrument klimaatklok in Diemen effectief te maken zal het een centrale functie moeten krijgen in al onze communicatie activiteiten rond duurzaamheid. Dit vraagt voor een gemeente met de omvang van Diemen onevenredig veel inzet van medewerkers en middelen op duurzaamheid.

De boodschap van de klimaatklok is complex en richt zich vooral op directe CO₂ uitstoot (gas, elektriciteit en brandstof). Voor huishoudens zit de meeste CO₂ uitstoot juist in consumptie van spullen (met name elektronica) en voedsel (met name vlees) en, afhankelijk van het reisgedrag, mobiliteit¹. CO₂ reductie is belangrijk, maar voor veel inwoners en bedrijven niet de enige motivatie voor klimaatmaatregelen (vastgoedwaarde, toekomstbestendigheid, gezondheid, comfort en financieel rendement).

In onze aanpak van communicatie rond duurzaamheid zetten we in op veel fronten en nemen we als gemeente ook vooral positie als ontzorgers en facilitator. Daarbij kiezen we heel bewust voor een aanpak op duurzaamheid samen met bewoners en zonder opgestoken vingertje vanuit de overheid. Dit is momenteel zichtbaar in ons communicatiebeleid. Dat willen we komende jaren ook verder ontwikkelen via onder meer de iedereen doet wat campagne, waarin we als gemeente de samenwerking hebben gezocht met de Rijksoverheid.

Toelichting

Volgens de betrokken medewerkers van de gemeente Amsterdam en Lector psychologie van de duurzame stad Reint Jan Renes moet er goed worden nagedacht over het plaatsen van een klimaatklok. Een eenmalige campagne om er aandacht aan te besteden is niet effectief. Het vraagt om structurele inbedding als terugkerend communicatie-instrument in gemeentelijke communicatie over duurzaamheid.

De boodschap van de klimaatklok is ingewikkeld en kan confronterend zijn. Communiceren over ingewikkelde onderwerpen (zoals bijvoorbeeld Coronamaatregelen) is echter wel

¹ Bron: onderzoek “de verborgen impact” van CE Delft en Babette Porcelijn

mogelijk. Bij herhaling en structureel inzetten van de klimaatklok als communicatie-instrument kan helpen om bewustzijn over klimaatverandering te versterken, het maatschappelijke debat op gang te brengen en houden en inwoners te motiveren om actie te ondernemen.

De klimaatklok richt zich op het motiveren en activeren. Om daadwerkelijk resultaat te boeken zullen ook kennis en vaardigheden van inwoners (capaciteit) ontwikkeld moeten worden. Daarnaast zal concreet en aantrekkelijk handelingsperspectief (gelegenheid) voor het nemen van klimaatmaatregelen geboden moeten worden..

De klimaatklok is gefocust op klimaatverandering en niet op andere urgente duurzaamheidsvraagstukken als biodiversiteitsverlies, grondstofgebruik, exploitatie van land/veranderd landgebruik en uitstoot van vermestende (stikstof en fosfaat) schadelijke en giftige stoffen. Er zijn echter geen duurzaamheidsafspraken en onderwerpen die zo bekend zijn als het klimaatakkoord uit Parijs en het doel om de opwarming beperkt te houden tot 1,5 graden. De klimaatklok zou als ingang gebruikt kunnen worden voor bredere communicatie over duurzaamheid en duurzaamheidsmaatregelen.

De klimaatklok is open source. Het is mogelijk voor gemeenten om deel te nemen aan de klimaatklok. De opties zijn om een fysieke klok te plaatsen en/of de klok weer te geven op een website of informatiescherm. Volgens de organisatie achter klimaatklok staat weergave op een website nog wel in de kinderschoenen en vindt nog doorontwikkeling plaats. De gemeente Amsterdam heeft een eigen klimaatklok ontwikkeld die gerelateerd is aan het Amsterdamse klimaatprogramma en uitgaat van het nog beschikbare CO₂ budget van Amsterdam. Dit vraagt om een aanzienlijke hoeveelheid extra middelen en personele inzet ten opzichte van het aansluiten bij de mondiale klok zoals in New York, Berlijn en Parijs.

Voor een permanente fysieke klok zal een beeldscherm geplaatst moeten worden. Afhankelijk van plaatsing binnen of buiten, schermgrootte en beeldkwaliteit kost dit naar schatting tussen de 15000 en 150000 euro. Aandachtspunt is dat elektronica een erg grote ecologische footprint heeft en (in de openbare ruimte) lichtvervuiling geeft. De klok zou ook weergegeven kunnen worden op een website of op schermen in het gemeentehuis. Voor weergave op schermen van derden (winkelcentrum of digitale reclameborden) zullen afspraken moeten worden gemaakt. Weergave op de commerciële digitale reclameborden in Amsterdam is, zelfs met afspraken over korting vanuit maatschappelijk ondernemerschap, erg duur.

Hieronder wordt meer achtergrondinformatie gegeven over de opzet van de klimaatklok, de invoering bij de gemeente Amsterdam en advies van lector psychologie voor een duurzame stad Reint Jan Renes. In de bijlage is een toelichting opgenomen over de doelen en de indicatoren voor klimaatbeleid die de gemeente Diemen vanuit de duurzaamheidsagenda 2020-2025 hanteert. Daarnaast wordt momenteel door de MRA onderzocht of er een gezamenlijke duurzaamheidsmonitor voor het MRA gebied kan worden gemaakt.

ACHTERGRONDINFORMATIE

Parijsakkoord en internationaal klimaatbeleid

Het Parijsakkoord uit 2015 is erop gericht om de wereldwijde temperatuurstijging door menselijke uitstoot van broeikasgassen te beperken tot ruim onder de 2 graden en bij voorkeur 1,5 graden Celsius. Om de wereldwijde opwarming beperkt te houden tot 1,5 graden moet de uitstoot van broeikasgassen volgens de berekeningen van het IPCC in 2030 met 55% gereduceerd zijn ten opzichte van 1990, en in 2050 netto nul zijn.

Voor het maken van internationale afspraken over CO₂ reductiedoelstellingen wordt gebruik gemaakt van internationale rekenprotocollen. Bij de bepaling van de uitstoot van een land of stad wordt alleen het directe energiegebruik door energiebedrijven, industrie en landbouw, de gebouwde omgeving en binnenlands verkeer en vervoer bepaald. De (verborgen) uitstoot voor consumptie van voedsel, producten en grondstoffen afkomstig van elders en geïmporteerde elektriciteit komt volgens deze internationale rekenafspraken op conto van het productieland te staan. Ook internationaal vliegverkeer en scheepsverkeer tellen niet mee bij de CO₂ uitstoot van landen. Het verbranden van biomassa geeft volgens deze afspraken netto geen CO₂ uitstoot.

Achtergrond klimaatklok

De #ClimateClock (klimaatklok) komt voort uit een groep van kunstenaars, wetenschappers en artiesten. De klok telt op basis van de huidige wereldwijde uitstoot van broeikasgassen af tot het moment waarop mondiaal 1,5 graad opwarming is bereikt. In Berlijn, New York en Parijs heeft de organisatie een fysieke klimaatklok gerealiseerd (zie afbeelding hieronder). De organisatie roept inwoners op om ook in andere steden een klimaatklok te realiseren. De kosten voor een fysieke klimaatklok bedragen tussen de 15.000 en 150.000 euro (afhankelijk van plaatsing binnen of buiten, formaat en resolutie). De klimaatklok is een gecoördineerd internationaal open source project. Ook voor bedrijven, gemeenten, universiteiten en NGO's biedt de organisatie aparte mogelijkheden om samen te werken. Hierover kan contact met de organisatie worden opgenomen.

Climate clock heeft een ook app. Daarnaast is het mogelijk de klok digitaal te ontsluiten via een balk op een website (zie afbeelding hieronder). De voertaal is Engels. In het rood wordt afgeteld tot wanneer 1,5 graden opwarming is bereikt. In het groen wordt opgeteld hoeveel energie wereldwijd hernieuwbaar wordt opgewekt. Onderaan is er tekstbalk opgenomen met naar links weglappende teksten in groene letters waarin klimaatgerelateerde engelstalige nieuwsberichten voorbijkomen. De organisatie geeft aan dat het weergegeven van de klok op een website nog wel in de kinderschoenen staat en in ontwikkeling is.

De klimaatklok van Amsterdam

De gemeente Amsterdam heeft een klimaatklok ingevoerd naar aanleiding van een motie. De klimaatklok van de gemeente Amsterdam gaat uit van het nog beschikbare CO₂ budget voor de gemeente Amsterdam en het effect van de maatregelen uit het klimaatprogramma van Amsterdam. Als het door klimaatmaatregelen lukt de Amsterdamse CO₂-uitstoot terug te brengen, schuift de teller vooruit in de tijd.

Jaarlijks wordt door het Centrum voor Energiebesparing te Delft een berekening gemaakt om de klok bij te stellen. Het gaat daarbij conform de internationale protocollen om het directe energieverbruik in Amsterdam en niet het indirecte energieverbruik via het gebruik van voedsel, spullen en grondstoffen. De kosten voor de berekeningen liggen vrij hoog (zo'n 100.000 euro) omdat ze gekoppeld zijn aan de maatregelen en acties uit het Amsterdamse klimaatprogramma.

De Amsterdamse klok is te vinden op de website van de gemeente. Op deze website wordt achtergrondinformatie gegeven bij de klok en het gemeentelijke klimaatbeleid. Ook is er op de site te vinden wat de gemeente doet, wat er aan Amsterdamse initiatieven is en wat je zelf kunt doen.

In de afgelopen periode heeft de gemeente Amsterdam de klok weer laten geven op digitale reclameborden. De klok verschijnt dan in afwisseling met advertenties. De kosten daarvoor zijn, ondanks een korting die de gemeente vanuit oogpunt van maatschappelijk verantwoord ondernemen van de aanbieder heeft gekregen, erg hoog (zo'n 10.000 euro voor een week). Momenteel wordt de klok alleen op de reclameborden weergegeven als er nog niet uitgegeven reclametijd/ruimte voor is.

Binnenkort zal de klok zichtbaar gemaakt worden in Amsterdamse gemeentebouwen, waaronder de stadsloketten. Voor speciale campagnes, zoals de dag van de duurzaamheid, wil de gemeente dan weer reclamezendtijd inkopen op digitale reclameborden op verschillende locaties in de stad.

De klimaatklok als communicatie-instrument

Bij de invoering van de klok in Amsterdam is de hoeveelheid negatieve reacties op social media naar aanleiding van de klok beperkt gebleven. Uit onderzoek van de gemeente blijkt dat vooral jongere inwoners de klok waarderen. De boodschap kan confronterend zijn. De gemeente Amsterdam vindt het daarom van belang dat er een goede campagne omheen wordt gevoerd en handelingsperspectief wordt geboden.

Om een inschatting te krijgen van de effectiviteit van de klimaatklok als communicatie-instrument is ook contact gezocht met Reint Jan Renes. Hij is lector psychologie voor een duurzame stad aan de Hogeschool van Amsterdam. Hij erkent dat de klimaatklok zijn beperkingen heeft. Het focust zich alleen op klimaatverandering en niet op andere grote duurzaamheidsvraagstukken als biodiversiteitsverlies, exploitatie van land/landgebruik en uitstoot van vermistende (stikstof en fosfaat) schadelijke en giftige stoffen. Zoals onder het kopje Parijsakkoord en internationaal klimaatbeleid al is aangegeven ligt de focus bij de internationale onderhandelingen op de uitstoot per land, terwijl Westerse landen juist veel broeikasgas veroorzaken in productielanden. Daarnaast blijft internationaal verkeer per vliegtuig en boot bij deze onderhandelingen buiten beschouwing. Ook is de boodschap van een tot 1,5 graad opwarming aftellende klok op basis van CO₂ uitstoot erg ingewikkeld om uit te leggen.

Er zijn volgens Reint Jan Renes echter geen andere duurzaamheidsafspraken die op vergelijkbare wijze het nieuws halen en net zo bekend zijn als het Parijsverdrag en de daaruit voortvloeiende CO₂ reductiedoelstellingen van landen en steden. De kracht van de klimaatklok is volgens Reint Jan Renes dat het daarbij aansluit. Ook het feit dat de boodschap van de klimaatklok ingewikkeld is hoeft geen belemmering te zijn. Met de coronacampagnes is het volgens hem ook gelukt om algemene bekendheid te geven aan 1,5 meter afstand houden, handen wassen en het belang van een reproductiewaarde beneden de 1.

De boodschap van de klimaatklok kan confronterend zijn en weerstand oproepen. Volgens Reint Jan Renes is dat voor de energietransitie juist ook belangrijk. Klimaatverandering is urgent en vraagt nu om actie. Als het niet schuurt en er geen debat op gang komt, komt er ook geen opschaling van acties om klimaatverandering tegen te gaan.

Reint Jan Renes geeft aan dat er wel goed moet worden nagedacht over de inzet van de klimaatklok als communicatie-instrument. Een eenmalige campagne en daarna permanent weergeven van de klimaatklok in de openbare ruimte en op een website heeft volgens hem weinig zin. Om inwoners met de klimaatklok in actie te krijgen is het nodig dat een samenhangende aanpak voor meerdere jaren wordt ontwikkeld. Voor het in actie brengen van inwoners zijn er volgens hem drie factoren van belang: capaciteit, motivatie en gelegenheid.

De klimaatklok richt zich op het motiveren. Bij herhaling en structureel inzetten van de klimaatklok als communicatie-instrument kan helpen om bewustzijn over klimaatverandering te versterken en een maatschappelijke debat op gang te brengen en houden. Aansluitend zullen ook kennis en vaardigheden van inwoners (capaciteit) ontwikkeld moeten worden. Voor klimaatverandering kan dit bijvoorbeeld via verwijzen naar het regionaal energieloket, het opleiden en inzetten van energiecoaches, het organiseren van VVE cursussen en deelname aan klimaatgesprekken. Tot slot zal ook handelingsperspectief (gelegenheid) geboden moeten worden via bijvoorbeeld organiseren van collectieve inkoopacties, verstrekken van duurzaamheidsleningen, plaatsing van laadpalen, etcetera.

BIJLAGE: KLIMAATBELEID EN MONITORING GEMEENTE DIEMEN

In de duurzaamheidsagenda 2020-2025 zijn de klimaatdoelstellingen van de gemeente Diemen opgenomen. Diemen heeft als doel om in 2040 fossiel onafhankelijk te zijn. Voor de gemeentelijke organisatie is het doel om in 2030 klimaatneutraal te zijn.

Voor het thema energie & klimaat zijn de indicatoren uit de duurzaamheidsagenda: het totale energieverbruik van Diemen in Terajoule, de CO₂ uitstoot van Diemen (exclusief autowegen) in ton per jaar en het percentage hernieuwbare elektriciteit in Diemen. Hiervoor gebruiken we gegevens van het CBS en Rijkswaterstaat. Vanwege de complexe bepaling en validatieprocedure lopen de gegevens zo'n 1,5 jaar achter. De gegevens over 2018 waren bijvoorbeeld medio 2020 bij het opstellen van de begroting voor 2021 beschikbaar.

Voor de gemeentelijke organisatie zijn de indicatoren uit de duurzaamheidsagenda: energieverbruik van de gemeentelijke organisatie in kWh (elektriciteit) en m³ (gas) en de hoeveelheid duurzaam opgewekte elektriciteit in kWh. Daarnaast is het percentage LED verlichting in de openbare ruimte als indicator opgenomen.

De indicatoren komen terug in de begroting en het jaarverslag. De paragraaf duurzaamheid in de begroting van 2020 was het eerste jaarprogramma gebaseerd op de duurzaamheidsagenda:

Begroting 2021: monitoring Thema energie & klimaat

Wat	Werkelijk 2017	Werkelijk 2018	Werkelijk 2019	Begroot 2020	Begroot 2021
CO ₂ uitstoot (excl. Autowegen)	124.000 ton	123.600 ton	n.n.b.	n.v.t.	122.500 ton
Energiegebruik (excl. autowegen)	1.487 TJ	1.552 TJ	n.n.b.	n.v.t.	1.500 TJ
Elektriciteit uit hernieuwbare bronnen	0,9%	1,6%	n.n.b.	1,3%	3,0%

Begroting 2021: monitoring samenwerking op duurzaamheid binnen de gemeentelijke organisatie

Wat	Werkelijk 2018	Werkelijk 2019	Begroot 2020	Begroot 2021
Energieverbruik gemeentelijke organisatie	2.289.973 kWh 267.856 m ³	2.250.564 kWh 187.221 m ³	n.v.t.	2.200.000kWh 150.000 m ³
Opgewekte duurzame energie gemeentelijke organisatie	131.785 kWh	135.275 kWh	n.v.t.	150.000 kWh
% Led openbare verlichting	14,8	18,0	19,9	22,5

- EINDE -